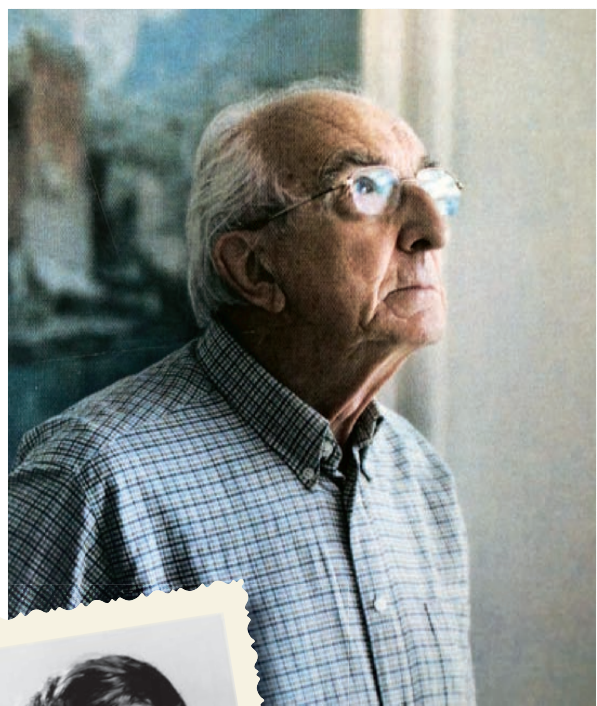


Altijd de angst dat het jouw beurt is

Terwijl Nederland in mei 1945 was bevrijd, duurde de oorlog in Nederlands-Indië voort. Twee ooggetuigen vertellen.



TEKST: BRAM DE GRAAF, BEELD: NATIONAAL ARCHIEF/COLLECTIE SPAARNESTAD, PRIVÉBEZIT

De 92-jarige Joty ter Kulve-van Os uit Wassenaar is opgegroeid op Java. Omdat ze een Indische moeder had, hoefde ze aanvankelijk niet in het kamp. Maar ze was mooi en de Japanse militaire politie Kempeitai eiste van haar moeder dat ze Joty en haar oudere zus Cora zou afstaan voor hun bordelen. “Je moet me eerst doodschieten voor je ze krijgt,” antwoordde mijn moeder,” vertelt Ter Kulve. “De officier zei toen: ‘Dan gaan jullie allemaal naar een kamp.’” Met andere familieleden kwam ze terecht in kamp Kareës in Bandung. “We deelden met z’n achten een piepklein kamertje. Eten kregen we nauwelijks; de rijst werd per korrel verdeeld. Ik moest het riool in om slakken te zoeken. Die moest je drie keer koken en dan nog droop het slijm eruit. Maar je at ze. Ik dacht de hele dag aan eten.” Soms werd ze met andere meisjes opgetrommeld om voor de Japanse bewakers te dansen en te zingen. “En meer. Gelukkig is mij dat niet overkomen. Maar je was altijd bang dat je aan de beurt kwam. Het kamp maakte me vroegoud.” Na een tijdje werden ze per trein naar een kamp in bergen bij Bogor gebracht. “Dat was overvol en smerig. We sliepen op maten op de vloer en ’s nachts kropen de ratten over ons heen. Iedereen leed aan dysenterie.”

Birma-spoorlijn

Terwijl Ter Kulve probeerde te overleven op Java, werkte de nu 96-jarige Dolf Douwes uit Geleen aan de Birma-spoorlijn in Thailand. Hij was als dienstplichtig soldaat tegen de Japanners ingezet. “Ons materieel was zo slecht: we hadden niet eens passende kogels voor onze geweren.” In de jungle moest hij het talud voor de rails aanleggen. “Iedere gevangene moest elke dag één kubieke meter grond verzetten. We deden dat met kapotte mandjes op de

‘Eten kregen we nauwelijks; de rijst werd per korrel verdeeld. Ik moest het riool in om slakken te zoeken’

schouder, bij regen droop alles over ons heen. De Japanners riepen de hele tijd: ‘Speedo, speedo!’ Wie niet hard genoeg werkte, kreeg met de zweep. Omdat ik na een sanitaire stop te lang wegbleef, sloeg een bewaker de tanden uit mijn mond.” In zijn groep zat een aantal Ambonezen en hij leerde van hen hoe te overleven in de jungle en wat eetbaar was en niet. “We hadden het geluk dat we langs de rivier bivakkeerden; zo konden we ons wassen en verkoeling zoeken.” Eind 1943 was de spoorweg klaar en moest Douwes die onderhouden en herstellen na geallieerde bombardementen. “Sommige gevangenen kwamen door die bommen om. Het werk was niet zwaar, maar we hadden veel last van ongedierte. De luizen waren het ergst en je mocht niet krabben, want dan kreeg je wondjes. En je had altijd honger.” Zijn beste vriend overleed aan ondervoeding. “Hij belandde in de ziekenbarak. Hij was te zwak om zelf z’n eten op te halen, wat moest. Ik voel me nog altijd schuldig omdat ik mijn eten niet met hem heb gedeeld.”

Engeltjes

Ter Kulve en Douwes hadden er geen idee van wat zich buiten hun kampen afspeelde en hoe de oorlog verliep. “We werden zomer 1945 overgebracht naar Batavia,” zegt Ter Kulve. “Later hebben

we gehoord dat de Japanners ons op schepen hadden willen laden om die op volle zee tot zinken te brengen. Zo ver kwam het gelukkig niet. Opeens stond de poort wagenwijd open.” Douwes werkte op dat moment in de haven van Bangkok, waar hij munitie uit schepen moest laden. Hij herinnert zich dat op een dag de Japanners keurig in rijen stonden opgesteld. Uit een luidspreker klonk de stem van hun keizer, waar ze eerbiedig naar luisterden. Het was 15 augustus 1945; Japan had gecapituleerd. Ze waren vrij en hadden de verschrikkingen overleefd. “Ik heb niet één engel op mijn schouder gehad, maar tien,” zegt Douwes.

► NOS BEVRIJDINGSJOURNAAL 20.25 NPO 1

Krijgsgevangenen

Na hun woestende aanval op de Amerikaanse marinebasis Pearl Harbor op 7 december 1941 kon Japan ongestoord beginnen aan de verovering van de door Europa gekolonialiseerde gebieden in Zuidoost-Azië. Vanwege zijn oliebronnen vormde ook Nederlands-Indië een belangrijk doelwit voor hen. Op 1 maart 1942 landden Japane troepen op Java, na een week moest het slechtbepapende en onervaren Nederlandse leger capituleren. Ruim veertigduizend Nederlandse mannen belandden in krijgsgevangenschap, veel van hen werden tewerkgesteld in Japan en aan de beruchte Birma-spoorlijn. Zo’n honderdduizend vrouwen en kinderen kwamen in de zogenaamde Jappenkampen terecht, waar veel van hen overleden aan ziektes en honger.